

NPC

Network of Parliamentary Committees
on Economy Finance and European
Integration of Western Balkans

WESTMINSTER
FOUNDATION FOR
DEMOCRACY

MBIKËQYRJE PARLAMENTARE MBI POLITIKAT E TREGJEVE TË ENERGJISË NË SHTETET E BALLKANIT PERËNDIMOR

MANUAL PËR ANËTARËT E PARLAMENTIT DHE TË
PUNËSUARIT NË PARLAMENT

Dhjetor 2014

Botuar nga: Westminster Fondacioni për demokraci (WFD)

Westminster Fondacioni për Demokraci është fondacion prijës i Mbretërisë së Bashkuar për përforcimin e demokracisë. E themeluar në vitin 1992, WFD është organ i pavarur publik i sponsorizuar nga Ministria e Jashtme dhe Komouelthi. Ai punon në arritjen e ndryshimeve të qëndrueshme politike në demokracitë në zhvillim e sipër. Në bashkëpunim me organizatat partnere, ka për qëllim përforcimin e institucioneve demokratike, para së gjithash të partive politike (përmes punës së partive politike në Mbretërinë e Bashkuar), parlamentit dhe institucioneve të cilat e përbëjnë shoqërinë qytetare. Ai përkrah programe nga më të ndryshmet për forcimin e parlamenteve në Ballkanin perendimor që nga viti 2008.

Autorë:

Prof. dr. Vesna Borozan,

Profesor në Universitetin "Shën Kirili dhe Metodi" në Shkup

Prof. dr. Mirza Kušljugić,

Profesor në Universitetin në Tuzla

contact@epi.org.mk

www.epi.org.mk

PËRMBAJTJA

1 KOMUNITETI I ENERGJISË	4
1.1 Prapavija, Procesi i Athinës	4
1.2 Traktati i Komunitetit të Energjisë	5
1.2.1 Aktorët	5
1.2.2 Institucionet	6
1.2.3 Legjislacioni i BE-së	7
1.3 Synimet dhe prioritetet brenda Komunitetit të Energjisë	8
1.4 Dimensioni Parlamentar i Komunitetit Energjetik	9
1.5 Zgjerim i Traktatit	10
2 PAKOJA E TRETË PËR TREGJET E ENERGJISË ELEKTRIKE DHE TË GAZIT	12
2.1 Roli i parlamenteve në Zbatimin e TPEGM	15
2.2 Veçimi i Operatorëve të Sistemit të Transmisionit	15
2.2.1 Veçimi i pronësisë	17
2.2.2 Modeli ISO	18
2.2.3 Modeli ITO	20
2.2.4 Praktikat më të mira të BE-së dhe Rekomandime	22
3 UDHËZIME PRAKTIKE PËR PËRMIRËSIMIN E MBIKËQYRJES PARLAMENTARE	24
3.1 Roli i parlamenteve në Rajon në mbikëqyrje dhe shqyrtim të politikës së tregjeve të energjisë	25
3.2 Praktika më e mirë e Parlamentit Evropian dhe Parlamenteve Kombëtare të BE-së	26
3.3 Propozimi i aktiviteteve me bazë rajonale për të përmirësuar mbikëqyrjen parlamentare	28
3.3.1 Bashkëpunimi parlamentar - iniciativat ekzistuese rajonale	28
3.3.2 Statusi quo i mbikëqyrjes parlamentare mbi politikat e tregjeve të energjisë në Rajonin	29

1 KOMUNITETI I ENERGJISË

1.1 Prapavija, Procesi i Athinës

Komuniteti i Energjisë (EnC) ishte iniciuar nga Bashkimi Evropian (EU) si pjesë e zbatimit të Politikës së saj për siguri të furnizimit të energjisë nga Pakoja e Dytë për Tregjet e Energjisë Elektrike dhe të Gazit (SPEGM), në 2001-2002. Qëllimet kryesore të aktiviteteve të ndërmarra ishin për të promovuar stabilitetin dhe zhvillimin e qëndrueshëm në Evropën Juglindore (SEE) dhe për të siguruar implikime pan-evropiane të krijimit të një hapësire të përbashkët ligjore në fushën e tregjeve të energjisë. Iniciativa u quajt procesi i Athinës, me emër të vendit ku është nënshkruar Memorandumi i parë i Mirëkuptimit (MoU) në 2002. Memorandumi përfshinte vullnetin politik të vendeve të Evropës Juglindore, plus Turqisë dhe pastaj administratën UNMIK të Kosovës, për të miratuar kornizën e përbashkët ligjore të EU në fushën e energjisë dhe për të krijuar strukturat e duhura të monitorimit.

Procesi rezultoi me nënshkrimin e Traktatit të Komunitetit të Energjisë (EnCT) që është ligjërisht detyrues në 2005 dhe krijimin e institucioneve të përbashkëta, duke përfshirë Sekretariatit e Komunitetit të Energjisë (EnCS) në Vjenë, në 2006, kur Traktati hyri në fuqi pas ratifikimit në Parlamentet Kombëtare (NP).

Në fillim, procesi kryesisht është nxitur politikisht nga Komisioni Evropian (EC) dhe pastaj Pakti aktiv i Stabilitetit për SEE dhe mbështetur financiarisht nga shumë donatorë ndërkombëtarë. Në të njëjtën kohë, pjesëmarrja e vendeve të Ballkanit Perëndimor (WBC) ishte i motivuar fuqimisht nga ambiciet e tyre individuale për anëtarësim në BE, përfshirë edhe dëshirën për të tërhequr kapitalin privat perëndimor në sektorët e tyre të energjisë, që ishte premtuar që do të vijë së bashku me zbatimin e kornizës ligjore dhe ambientit të tregut të BE-së.

1.2 Traktati i Komunitetit të Energjisë

Traktati krijues i EnC përcakton të drejtat dhe detyrimet e Palëve të Traktatit. Ajo gjithashtu prezanton një grup institucioneve të përbashkëta dhe kornizë ligjore brenda të cilës këto institucione veprojnë. Traktati vendos një detyrim për Palët Kontraktuese (CP) për të hapur tregjet e tyre të energjisë elektrike dhe të gazit natyror për konsumatorët jo-shtëpiak nga janar 2008. Tërë liberalizimi i tregut të energjisë elektrike duhet të përfundohet deri në janar 2015.

Për të garantuar veprim efikas të tregjeve të Rrjetit të Energjisë, CP-të kanë rënë dakord të krijojnë një kornizë të veçantë ligjore dhe ekonomike në lidhje me Rrjetin Energjetik. Në rastin e CP, kjo nënkupton miratimin dhe zbatimin e pjesëve kryesore të *acquis communautaire* mbi energjinë, duke përfshirë sigurinë e furnizimit, mjedisit, konkurrencës, si dhe promovimin e burimeve të ripërtëritshme, efikasitetit të energjisë dhe bio-karburanteve.

Palët e Traktatit gjithashtu zotojnë veten parimit të ndihmës së ndërsjellë në rast se një palë has probleme në funksionimin e rrjeteve të veta të energjisë.

1.2.1 Aktorët

Nga 1 tetor 2014, Palët e Traktatit janë BE-ja dhe tetë CP: Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova *, Maqedonia, Moldavia, Mali i Zi, Serbia dhe Ukraina.

Shtetet anëtare (SHA) të BE-së kanë të gjitha të drejtat dhe obligimet që vijnë nga Traktati. Rrjedhimisht, çdo SHA mund të fitojë statusin e Pjesëmarrësit. Pjesëmarrësit kanë të drejtë të marrin pjesë në çdo mbledhje apo veprim të Enc. Aktualisht, grupi i pjesëmarrësve në EnCT arrin deri në 19 SHA dhe përfshin

* Shenja nuk është në kundërshtim me qëndrimin mbi statusin e shtetit dhe është në pajtim me Rezolutën 1244 e Këshillit për Siguri të KB dhe mendimin këshillimor të GJND mbi shpalljen e pavarësisë nga Kosova*.

këto në vijim: Austria, Bullgaria, Kroacia, Qipro, Republika Çekia, Finlanda, Franca, Gjermania, Greqia, Hungaria, Italia, Letonia, Polonia, Rumania, Sllovakia, Sllovenia, Suedia, Holanda, dhe Mbretëria e Bashkuar.

Çdo vend i tretë fqinj mund të pranohet si një Vëzhgues në Komunitetin e Energjisë. Vëzhguesit e mëposhtme janë pjesë e Traktatit: Armenia, Gjeorgjia, Norvegjia dhe Turqia. Gjeorgjia është në procesin e bashkimit ndaj EnC si një anëtar me të drejta të plota. Aderimi i nënshtrohet një procesi të negociatave të udhëhequra nga EC.

1.2.2 Institucionet

Rregullimi institucional i EnC filloi të zhvillohet me MoU të Parë dhe u përcaktua me EnCT në 2005.

Këshilli Ministror (MC) është institucioni kryesor vendimmarrës i EnC. Ai i merr vendimet kryesore të politikave dhe miraton rregullat dhe procedurat e EnC -së. MC është i përbërë prej një përfaqësues nga çdo CP dhe nga dy përfaqësues nga EC.

Grupi i Përhershëm i Nivelit të Lartë (PHLG) mbledh së bashku zyrtarët e lartë nga çdo CP dhe dy përfaqësues të EC -së, duke siguruar vazhdimësi dhe ndjekje e takimeve politike të ministrave dhe vendosje për zbatim të masave në raste të caktuara.

Bordi Rregullues (ECRB) është i përbërë nga përfaqësues të Autoriteteve Rregulluese të Energjisë të të gjitha CP të EnCT. BE-ja, është e përfaqësuar nga EC dhe nga Agjencia për Bashkëpunim të Rregulluesve të Energjisë (ACER). Pjesëmarrësit dhe vëzhguesit e Autoriteteve Rregulluese të Energjisë gjithashtu mund të marrin pjesë në punën dhe aktivitetet e ECRB. Këshillon MC dhe PHLG mbi detajet e rregullave statutore, teknike dhe rregullative dhe bën rekomandime në rast të mosmarrëveshjeve ndërkufitare ndërmjet rregullatorëve.

Forumet, Forumi Elektrik, Forumi i Gazit, Forumi Social dhe Forumi i Naftës, kanë për detyrë që të këshillojnë EnC. I kryesuar nga EC Forumi sjell së bashku të gjitha palët e interesuara nga industria, rregullatorët, grupet përfaqësuese të industrisë dhe konsumatorët.

Aktivitetet e përditshme të EnC administrohen nga **Sekretariati** (EnCS), veçanërisht me rishikimin e rregullt të plotësimit të detyrimeve të secilit CP-së sipas Traktatit dhe duke iniciuar procedurat e zbatimit të Traktatit të zbatimit.

1.2.3 Legjislacioni i BE-së

Acquis communautaire-i i EnC që është aktualisht në fuqi përmban nëntë tituj të mëdha: acquis-i për energji elektrike, gaz, siguri të furnizimit, mjedis, konkurrencë, energji të ripërtëritshme, efikasitet i energjisë, naftë dhe statistika të energjisë. Megjithatë, vetëm acquis-i i EnC mbi energjinë elektrike, gazin dhe sigurinë e furnizimit është brenda përqendrimit të këtij shkrimi.

Në këtë sferë, pas Vendimit të EnC MC e 2011, sfida kryesore me të cilën aktualisht përballen vendet e rajonit është të zbatohet acquis-i nga Pakoja e tretë për tregjet e energjisë elektrike dhe gazit (TPEGM) deri më 1 janar 2015. Këto acquis në fushën e tregut të brendshëm të energjisë elektrike dhe gazit natyror përbëhen nga:

- **Direktiva 2009/72/EC** lidhur me rregullat e përbashkëta për tregun e brendshëm të energjisë elektrike dhe që shfuqizon Direktivën 2003/54/EC;
- **Direktiva 2009/73/EC** lidhur me rregullat e përbashkëta për tregun e brendshëm të gazit natyror dhe që shfuqizon Direktivën 2003/55/EC;
- **Rregullorja (EC) 714/2009** mbi kushtet për qasje në rrjetin për shkëmbimet ndërkufitare të energjisë elektrike dhe që

shfuqizon Rregulloren (EC) nr. 1228/2003;

- **Rregullorja (EC) 715/2009** mbi kushtet për qasje në rrjetet e transmetimit të gazit natyror dhe që shfuqizon Rregulloren (EC) nr. 1775/2005;
- **Direktiva 2005/89/EC** lidhur me masat për të mbrojtur sigurinë e furnizimit me energji elektrike dhe investimeve në infrastrukturë (edhe pse kjo direktivë nuk është pjesë e TPEGM, zbatimi i saj i plotë është në pritje lidhur me obligimet nga EnCT);
- **Direktiva 2004/67/EC** lidhur me masat për të mbrojtur sigurinë e furnizimit me gaz natyror (edhe pse kjo direktivë nuk është pjesë e TPEGM, zbatimi i saj i plotë është në pritje lidhur me obligimet nga EnCT).

Transpozimi i acquis të listuar të BE-së brenda ligjeve kombëtare të të gjitha WBC, duke përfshirë miratimin e tyre nga ana e parlamenteve, është planifikuar të përfundojë deri në fund të vitit 2014. Megjithatë, zbatimi i plotë i TPEGM dhe ligjeve të reja do të kërkojë mund të mëtejshëm të konsiderueshëm nga institucionet përgjegjëse dhe veçanërisht nga rregullatorët kombëtar në fushën e energjisë.

1.3 Synimet dhe prioritetet brenda Komunitetit të Energjisë

EnC përpiket të ndjekë synimet kryesore të BE-së në energji, të cilat përcaktohen në politikat e saja të energjisë:

- Qëndrueshmëria;
- Siguria e furnizimit; dhe
- Konkurrenca.

Megjithatë, mjedisi i veçantë politik, ekonomik dhe ligjor në rajon përfshin synime shtesë, të përbashkëta për të gjitha CP të Traktatit, si që janë:

- Zhvillimi i tregjeve likuide dhe transparente të energjisë;
- Pajtueshmëri me standardet e BE-së dhe integrim në Tregun e brendshëm;
- Promovim i investimeve;
- Rritje ekonomike;
- Përballimi me çmime të energjisë;
- Siguri sociale dhe paqe; dhe
- Zhvillim dhe konkurrencës së industrive lokale.

Megjithatë, prioritet i këtyre synimeve të deklaruarra zakonisht është një burim potencial i keqkuptimit në mes CP, nga njëra anë dhe EnCS dhe EC, nga ana tjetër. Domethënë, shumica e vendeve nga rajoni, në varësi të nivelit të aderimit ndaj BE-së dhe situatës ekonomike, gjithmonë do të vënë prioritet synimit të sigurisë shoqërore dhe stabilitetit. Në këtë drejtim ato do të provojnë çdo gjë që është e mundur për të mbajtur çmimet e energjisë sa të mundet më të ulëta, për llogari të perspektivave për zhvillimin e tregjeve të lëngshme dhe transparente të energjisë.

1.4 Dimensioni Parlamentar i Komunitetit Energjetik

Parlamentet e WBC kanë marrë rol aktiv që nga ditët e para të zhvillimit të EnC-së si dhe në fazat fillestare të ristrukturimit të sektorëve kombëtare të energjisë dhe liberalizimin e tregut. Arsyet për interesin parlamentar dhe përfshirjen ishin të dyfishta; para së gjithash, implikimet socio-ekonomike dhe politike, të cilat ishin paraparë së bashku me ristrukturimin, komercializimin dhe e në disa vende privatizimin e kompanive të energjisë, dhe së dyti, aktualizimi ngritës i energjisë në kornizat e strategjive kombëtare të sigurisë dhe marrëdhënieve ndërkombëtare. Përveç kësaj, në vitin 2005, EnCT ishte traktati i parë ligjërish detyrues i këtyre vendeve i nënshkruar me të atëhershmin Komunitet Evropian dhe me rëndësi të madhe për proceset e tyre të integritimit në BE.

Ato ditë, mbështetja e nevojshme për Parlamentarët në arritjen e nivelit të kuptuarit të nevojshëm për ratifikimin e EnCT, arriti nga komuniteti ndërkombëtar dhe donatorët e përfshirë në Procesin e Athinës. Në këtë drejtim, ka pasur të paktën dy ngjarje të rëndësishme që kanë ndihmuar në sjelljen më afër të politikave energjetike të BE-së dhe EnC shpalli qëllimet për parlamentarët, duke përfshirë tema me harmonizimin e legjislacionit kombëtar dhe zbatimin EnCT:

- Konferenca e Bukureshtit për Parlamentarët, OJQ-të dhe Partnerët Shoqërorë, 7-8 tetor 2004; dhe
- Konferenca Parlamentare në Shkup, 6-7 qershor 2005.

Megjithatë, jo më pak i rëndësishëm është kontributi i vazhdueshëm i projektit të Rrjetit të Komisioneve Parlamentare (NPC) dhe donatorëve të lidhur në mënyrë që të mbajë nivelin e njohurive dhe për të zgjeruar praktikën e mbikëqyrjes parlamentare mbi zbatimin e EnCT dhe zhvillimin e tregjeve të energjisë.

Rëndësia dhe kontributi potencial i NP-ve në zbatimin e Traktatit është pranuar qartësisht nga EnC. Gjegjësisht, neni 52 e EnCT përshkruan se MC e EnC paraqet një raport vjetor mbi aktivitetet e EnC në Parlamentin Evropian (EP) dhe NP-të e CP-ve dhe e Pjesëmarrësve.

Përveç kësaj, sipas programi të punës së EnCS për 2014–2015, do të themelohet një Rrjet i Përhershëm i Anëtarëve të Parlamenteve (MP) nga CP-të, që do të ishte e ngjashme me grupet e miqve të themeluara brenda një NP për bashkëpunim më të thellë me një vend ose institucion individual.

1.5 Zgjerim i Traktatit

EnCT përfundoi për një periudhë prej 10 vjetësh nga data e hyrjes në fuqi, me mundësi të vazhdimit me një vendim unanim

të MC të EnC. Pasi që, në ndërkohë, EnC është treguar si kornizë efikase për bashkëpunim rajonal në fushën e energjisë, në tetor 2013, MC e 11-të vendosi të zgjasë kohëzgjatjen e Traktatit për një periudhë të mëtejshme prej dhjetë vjetësh. Në të njëjtin takim, EnC MC krijoi një Grup të Pasqyrimit të Nivelit të Lartë (HLRG). Grupi është i mandatuar që të "bëjë një vlerësim të pavarur të përshtatshmërisë së rregullimit institucional dhe metodat e punës së Komunitetit të Energjisë për arritjen e synimeve të Traktatit të Komunitetit të Energjisë duke marrë në konsideratë evoluimin e kësaj organizate dhe anëtarësimin e saj të zgjatur, dhe për të bërë propozime për përmirësime në Këshillin Ministror në 2014".

Puna e HLRG përfshinte një konsultim publik që adresonte të ardhmen e EnC dhe u krye duke lëshuar raportin "Një Komunitet i Energjisë për të Ardhmen" dhe prezantimi i saj në takimin MC 2014.

Publikuar me 11 qershor 2014 Raporti konkludon që EnC është një instrument fitues për të gjithë anëtarët e saj nga brenda dhe jashtë BE-së dhe përmban një vlerësim të status quo-së, si dhe propozime për përmirësime në sferat e: perspektivës ligjore ("Rregullat tona"), investimet ("Përfitimet e qytetarëve"), fushëveprimi gjeografik ("Familja jonë") dhe institucionet ("Shtëpia jonë").

Propozimet HLRG, subjekt i një vendimi të MC-së që do të silltet në 2015, mund të zbatohen në nivele të ndryshme, në varësi të faktit nëse ata kërkojnë:

- asnjëfarë modifikimi të Traktatit (Niveli I),
- modifikime të Traktatit me vendim të thjeshtë të MC (Niveli II),
- rishikim të plotë të Traktatit (Niveli III).

Rishikimi i plotë EnCT, që kërkon ratifikimin e ri të Traktatit, është supozuar nga HLRG si reforma më e dobishme. Rishikimi i tillë gjithashtu paraqet një mundësi ekskluzive për parlamentet rajonale për të ekzekutuar forcat politike të tyre të nivelit më të lartë.

2 PAKOJA E TRETË PËR TREGJET E ENERGJISË ELEKTRIKE DHE TË GAZIT

Në periudhën legjislativë 2005-2009, udhëheqja e BE-së në fushën e energjisë ka punuar në përgatitjen e TPEGM dhe promovimin e qëllimit për të reduktuar emisionet e gazrave serrë (GHG) me sërë masash, që është quajtur gjerësisht si "20-20-20 deri më 2020". Përveç parakushtit shumë të rëndësishëm teknik për përmbushjen e këtij synimi, i cili është ndërtimi i Super Rrjetit Trans-Evropian me tension të lartë që të transmetojë sasi të madhe të prodhimit të përhershëm të energjisë elektrike nga burimet e ripërtërishme dhe disa projekte me gaz natyror, shtyllë e politikave të reja të energjisë është krijimi i Tregut të Brendshëm funksional për energjinë.

TPEGM u miratua më 13 korrik 2009 dhe zbatimi i saj për SHA të BE ishte për në mars 2011 dhe për CP-të e EnC më 1 janar 2015. PAKOJA synon të trajtojë problemet strukturore që janë zbuluar në të kaluarën. Këto në mënyrë specifike përfshijnë integrimin vertikal të kompanive dhe shkallë të lartë të koncentrimit të tregut, mungesa e integritit të tregut në nivel të BE-së, si dhe, fuqitë e jo-unifikuara dhe kompetencat e rregullatorëve të energjisë.

Për të hequr këto pengesa, korniza aktuale ligjore kërkon shthurjen efektive të rrjeteve të transmetimit dhe shpërndarjes, emërimin e një Autoriteti të vetëm Kombëtar Rregullator (NRA) për çdo SHA/CP dhe autorizimin e tij me fuqi të mëdha, si dhe përmirësimin e transparencës. Përveç kësaj, sipas TPEGM, koordinim më efikas i NRA-ve do të arrihet nëpërmjet Agjencisë Rregullatore të re të BE-së - ACER, e cila merr rol këshillues në EC. Gjithashtu, drejtimi i mëtejshëm institucional është demonstruar duke krijuar forma të reja të bashkëpunimit të

operatorëve të rrjetit të energjisë elektrike dhe të gazit natyror ENTSO-E dhe ENTSO-G, të cilat kanë detyrë të punojnë për zhvillimin e rregullave të harmonizuara të rrjetit.

Rregullat TPEGM për shturje kanë qëllim parandalimin e kompanive të cilat janë të përfshirë si në transmision ashtu dhe në prodhim dhe/ose furnizim të energjisë, domethënë ndërmarrje të integruara vertikalisht (VIU), nga përdorimi i pozitës së tyre të privilegjuar si operatorë të rrjetit të transmetimit për të parandaluar apo penguar qasjen e përdoruesve të rrjetit - të ndryshme nga kompanitë e tyre të lidhura - me rrjetin e tyre. Një VIU aktive në prodhimin apo furnizimin e cila në të njëjtën kohë është pronare e rrjetit të transmetimit mund të përdorë kontrollin e saj mbi rrjetin në mënyrë që të parandalojë apo të kufizojë konkurrencën në fusha të tjera. Kjo shtrembëron fushën e barabartë të lojës dhe e bën hyrjen në treg më të vështirë, që mund të çojë në përforcimin e fuqisë së tregut të nëpunësit. Ky i fundit nuk do të ketë nxitje për të investuar në zgjerimin e rrjetit. Në veçanti, problemet e diskriminimit në lidhje me qasjen e palës së tretë në rrjetet, rrjedhje informacioni midis kompanive të rrjetit dhe furnizimit dhe shtrembërimit të stimujve për investime janë shumë të rëndësishme [20].

Veçimi kërkon ndarjen efektive të aktiviteteve të transmetimit të energjisë nga interesat e prodhimit dhe furnizimit. Synon të sigurojë qasje jo-diskriminuese në rrjetet si një kusht thelbësor për të lejuar konkurrencë të drejtë në mes të furnizuesve dhe stimulimin e investimeve në infrastrukturë, edhe kur ndërtimi i ndërlidhësve të rinj mund të ketë ndikim negativ në pjesën e tregut të furnizuesit të lidhur vertikalisht.

Sipas TPEGM detyrat thelbësore të NRA janë si më poshtë:

- të rregullojë ose miratojë transmetimin, tarifat e shpërndarjes dhe shërbimet balancuese ose metodologjinë e tyre;
- të zbatojë dispozitat e mbrojtjes së konsumatorit dhe
- të monitorojë funksionimin e tregut.

Gjithashtu është e rëndësishme të theksohet se TPEGM i jep NRA-së një mandat të qartë rajonal: NRA duhet të promovojë një treg të brendshëm konkurrues, të sigurt dhe të qëndrueshëm për mjedisin për energji elektrike dhe gaz në EnC.

NRA-të nuk kanë vetëm detyra të shumta, por edhe fuqitë e nevojshme për të qenë në gjendje të kryejnë detyrat e tyre. Lista minimale, por jo shteruese e kompetencave që duhen caktuar për NRA-të përfshijnë:

- të japin vendime të detyrueshme për ndërmarrjet e energjisë elektrike dhe të gazit;
- të kryejnë hetime në funksionimin e tregjeve të energjisë elektrike dhe gazit, dhe të vendosin mbi dhe të imponojnë çfarëdo masa të nevojshme dhe proporcionale për të nxitur konkurrencën efektive dhe për të siguruar funksionimin e duhur të tregut;
- të kërkojë çfarëdo informacioni nga ndërmarrjet e energjisë elektrike dhe gazit natyror që janë relevante për përmbushjen e detyrave të saja. Vendimi mbetet vetëm në duart e NRA-së të gjykojë nëse informacioni që kërkon nga ndërmarrja është relevante;
- të vendosë sanksionet efektive, proporcionale dhe parandaluese për ndërmarrjet e energjisë elektrike dhe gazit që nuk veprojnë në përputhje me obligimet e tyre. CP-të kanë zgjedhje të japin fuqi për imponim të gjobave për autoritetin rregullator ose t'i japin NRA-së fuqinë për të propozuar në gjykatën kompetente (por jo në çfarëdo organ tjetër publik ose privat) për imponim të dënimeve të tilla. Duhet të theksohet se detyrat e NRA-së përfshin ndjekjen e mos-përputhjes së ndërmarrjeve të energjisë elektrike dhe të gazit me kodet e rrjetit, pasi që janë bërë ligjërisht të detyrueshme në EnC.

Për të përmirësuar funksionimin e tregut me pakicë, dispozitat e reja jo vetëm që kanë të bëjnë me masat për mbrojtjen e konsumatorit, por ato edhe nxisin konkurrencën në tregun me pakicë duke zgjeruar rolin e NRA-ve.

2.1 Roli i parlamenteve në Zbatimin e TPEGM

Siç tregohet në hyrjen e këtij Kapitulli, TPEGM prezanton përkufizimin e një NRA-je, pastaj forcon pushtetin dhe pavarësinë e saj dhe shton një numër kërkesash në rregullimin e saj organizativ. NP-të janë ndër të parët që duhet të njohin rëndësinë e detyrave dhe kompetencave të lartpërmendura të NRA-ve dhe të kujdeset për transpozimin e plotë të tyre në sistemet ligjore kombëtare si edhe për zbatimin e tyre të duhur të mëtejshëm.

Përgjegjësi Jo më pak e rëndësishme e parlamenteve në procesin e zbatimit të TPEGM është t'u sigurohet që përkufizimet janë transpozuar siç duhet, dhe jo të interpretohen, brenda ligjit kombëtar. Sidomos, për arsye, se Rregulloret mbi çështjet ndërkufitare nuk zbatohen drejtpërdrejt në ligjin e CP-ve, por duhet të transpozohen. Gjegjësisht, në harmonizimin e acquis-it, të pasurit përkufizime të unifikuara është thelbësore për krijimin e tregut të përbashkët funksional të energjisë elektrike.

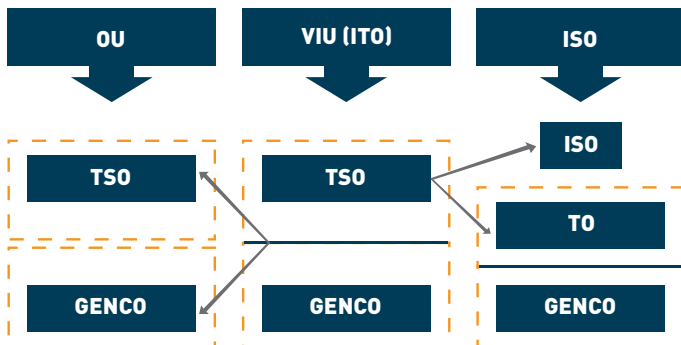
Megjithatë, detyra më sfiduese për NP-të brenda TPEGM shtrihet mbi zbatimin e kërkesave për shthurjen e Operatorëve të Sistemit të Transmisionit (TSO) dhe mbikëqyrjen e funksionimit të zgjidhjes së zbatuar.

2.2 Veçimi i Operatorëve të Sistemit të Transmisionit

Lidhur me shthurjen e TSO-ve, TPEGM jep një mundësi për përafrimin me direktivat përkatëse duke zgjedhur një nga modelet e miratuara të shthurjes, të cilat aplikohen në mënyrë të barabartë për sektorët e energjisë elektrike dhe të gazit: Sthurje e Pronësisë (OU), Operator i Pavarur i Sistemit (ISO) dhe Operatori i Pavarur i Transmisionit (ITO). Këto tre opsione sigurojnë për shcallë të ndryshme të shthurjes, por ata të gjithë duhet të jenë "efektiv në largimin e çdo konflikti interesash

ndërmjet prodhuesve, furnizuesve dhe TSO-ve, në mënyrë që të krijojnë stimuj për investimet e nevojshme dhe të garantojnë gasjen e anëtarëve të rinj në treg nën një regjim transparent dhe efikas rregullator dhe nuk duhet të krijojë një regjim tepër të vështirë rregullator për autoritetet kombëtare rregullatore”. Përfaqësimi skematik i tri modeleve të shthurjes është dhënë në figurën.

Kush ka në pronësi, operon, mirëmban dhe zhvillon sistemet e transmetimit

Burim: Projekt: Zhvillimi i një kornize legjislativë të energjisë elektrike që është në përputhje me *acquis-in* e BE-së në Bosnje dhe Hercegovinë, EuropeAid/131721/C/SER/BA

Megjithatë, edhe pse të tre modelet e shthurjes janë të gjitha të pranueshme nën TPEGM, ato nuk janë po aq të favorshme sa i përket zhvillimit të mëtejshëm të Tregut të Brendshëm të Energjisë. Në të vërtetë, modeli OU është një rregull, ndërsa të dy modelet ISO dhe ITO janë opsione alternative në rast se vendi nuk vendos të aplikojë OU dhe janë në dispozicion vetëm në qoftë se VIU ka ekzistuar në CP-në përkatëse më 6 tetor 2011.

Të gjitha vendet nga rajoni përmbushin kushtin për zbatimin e ndonjë nga modelet e shthurjes, që u jep mundësi NP-ve të ushtrojnë me të vërtetë pushtetin e tyre legjislativ dhe të marrin përgjegjësinë për zgjedhjen e një modeli të veçimit në fazën e zbatimit të ligjit primar përkatës.

Për sqarimin e deklaratës së mësipërme, është e rëndësishme të theksohet se dispozitat e modelit OU duhet të transpozohen në legjislacionin kombëtar edhe në rast se CP cakton ISO apo ITO model. Kjo është për arsye se VIU që kanë një sistem të transmisionit nuk mund të parandalohen nga përputhja me kërkesat e OU, nëse vendos të bëjë kështu. Prandaj, për vendet e rajonit është e mundshme që procedurat parlamentare për sjelljen e ligjeve të reja do të fillojë me draftet, në të cilën do të transpozohen të tre modelet e shthurjes, duke u përpjekur të shtyjë vendimin përfundimtar për procedurën e certifikimit nga pronarët e TSO-ve dhe NRA.

Në këtë pikë, autorët e Veglave marrin liri të shënojnë se vendimi për të aplikuar vetëm modelin OU të preferuar të BE-së, edhe nëse në shikim të parë kjo mund të duket e vështirë dhe dramatike, përmban potencialin për të ruajtur një shumë të përpjekjeve administrative dhe fondeve në fazat e mëvonshme të zbatimit të tij. Këto kursime mund të jenë me rëndësi të madhe për WBC, duke pasur në mend madhësitë e tyre dhe kapacitetet administrative. Disa argumente në favor të kësaj deklaratë janë paraqitur në nëntitujt në vijim.

2.2.1 Veçimi i pronësisë

Pajtueshmëria me OU do të thotë fortë se ndërmarrja që është pronar i sistemit të transmetimit vepron gjithashtu si TSO, dhe është si pasojë përgjegjëse ndër të tjera për dhënien dhe menaxhimin qasjen e palës së tretë në baza jo-diskriminuese për shfrytëzuesit e sistemit, mbledhjen e pagesave të qasjes, pagesa të ngjeshjes dhe pagesat nën mekanizmin e Kompensimit

mbarë-Evropian Inter-TSO (ITC) dhe ruajtjen dhe zhvillimin e sistemit të rrjetit. Sa i përket investimeve, pronar i sistemit të transmetimit është përgjegjës për sigurimin e aftësisë afatgjatë të sistemit, për të përmbushur kërkesat e arsyeshme nëpërmjet planifikimit dhe investimeve.

Kur OU është zbatuar, pronar i një sistemi të transmetimit në çdo akt rast do të veprojë si TSO. Përderisa, i njëjti person fizik ose juridik (person) nuk mund të ushtrojë kontroll mbi një kompani gjenerimi apo furnizimi dhe në të njëjtën kohë të ushtrojë kontroll ose çfarëdo të drejte mbi një sistem të transmetimit dhe anasjelltas. I njëjti person nuk mund të emërojë anëtarë të bordit të një TSO-së dhe të ushtrojnë kontroll ose çfarëdo të drejte mbi një kompani të gjenerimit apo të furnizimit.

OU do të thotë ndarjen e pronësisë së pronave në mes të rrjetit dhe aktiviteteve të prodhimit dhe furnizimit të VIU-t paraprak. Në gjuhë të përbashkët, kërkon krijimin e një kompanie të veçantë e cila zotëron dhe vepron rrjetet. Kjo në asnjë kuptim nuk do të thotë "privatizimin" e ndonjë kompanisë të transmetimit/gjenerimit/furnizimit, që është në pronësi të shtetit, por më tepër ndarjen e tyre në aspektin e mekanizmave të kontrollit. Për ndarje të tillë, shpesh, do të jetë e nevojshme që ligji kombëtar për qeverinë do të duhet të ndryshohet për të lejuar proceset e pavarura të vendimmarrjes në bizneset e transmetimit dhe gjenerimit apo të furnizimit.

2.2.2 Modeli ISO

Specifike për këtë model, CP-të mund të caktojnë një ISO mbi një propozim nga ana e pronarit të sistemit të transmetimit. Përcaktimi i nënshtrohet mendimit të EnCS pas certifikimit të ISO-së nga ana e NRA-së. Kur modeli ISO është zgjedhur, pronësia e rrjeteve të transmetimit mbetet me VIU, por veprimi teknik dhe komercial i sistemit të transmetimit kryhet nga ISO, duke vepruar si një TSO. ISO-ja duhet të jetë e pavarur nga

interesat e furnizimit apo të gjenerimit dhe duhet të sigurojë të njëjtin efektivitet të ndarjes së veprimtarive si OU.

ISO-ja, kur emërohet dhe caktohet, do të jetë e vetmja përgjegjëse për kryerjen e detyrave dhe përgjegjësi të TSO-së, pavarësisht nga pronësia e rrjetit të transmisionit. ISO do të jetë përgjegjëse për dhënien dhe menaxhimin e qasjes së palës së tretë, duke përfshirë mbledhjen e pagesave të qasjes, pagesa të ngjeshjes dhe pagesa sipas mekanizmit ITC. Duhet gjithashtu të ketë një rol të fortë në planifikimin e investimeve dhe të merr vendimet për investimet duke qenë përgjegjës për operimin, mirëmbajtjen dhe zhvillimin e sistemit të transmetimit, si dhe për sigurimin e aftësisë afatgjatë të sistemit për të plotësuar kërkesën e arsyeshme nëpërmjet planifikimit të investimeve (duke përfshirë ndërtimin dhe porositjen e infrastrukturës së re).

Me fjalë të tjera, ISO do të veprojë si një TSO brenda fushëveprimit të njëjtë të kompetencave dhe fuqive siç do të ishte rasti për TSO të caktuar sipas modelit OU. Në të njëjtën kohë, pronari i sistemit të transmetimit duhet të jetë ligjërish dhe funksionalisht i ndarë nga VIU. Do të ketë detyra të veçanta, të cilat përfshijnë një detyrim për financimin e investimeve të vendosura nga ISO. Në këtë drejtim, TSO-ja do të veprojë vetëm si posedues i rrjetit dhe një kompani e financimit për zhvillimin e rrjetit duke ndjekur planin e investimeve siç duhet të përgatitur nga ISO dhe miratuar nga NRA.

Për realizimin e skemës ndërmjet ISO dhe pronarit të rrjetit, është e nevojshme një përfshirje e gjerë rregullore përmes rregullimit të rreptë dhe monitorimit të përhershëm. Këto detyra dhe kompetenca rregullore janë shtesë e detyrave të rregullta të NRA-ve lidhur me TSO-të, që do të thotë se aplikohen detyrat specifike të monitorimit ISO si shtesë e detyrave lidhur me mbikëqyrjen rregullore mbi TSO-të me pronësi të shthurur. Në veçanti, autoritetet rregullore do të monitorojnë pronarët e transmetimit dhe përputhjen me ISO me detyrimet e tyre.

Gjithashtu, NRA do të jetë e autorizuar për të kryer inspektime, përfshirë inspektimet e paparalajmëruara, në hapësirat e ISO-së dhe pronarit të rrjetit të transmisionit, për të hetuar përputhshmërinë me detyrimet e vendosura për pavarësinë dhe shturjen e tyre, dhe për të verifikuar të dhënat, informacionet dhe arsyetimet e tyre të dhëna në këtë drejtim. Për më tepër, autoriteteve kombëtare të konkurrencës u janë dhënë kompetenca për të monitoruar në mënyrë efektive përputhshmërinë e sistemit të transmisionit të pronarit me detyrimet e tija.

2.2.3 Modeli ITO

Sipas modelit ITO, kompania e gjenerimit apo furnizimit mund të posedojë dhe të veprojë me rrjetin. Nëse është pjesë e VIU, menaxhimi i rrjetit duhet të bëhet nga një degë e kompanisë amë, e cila mund të marrë të gjitha vendimet financiare, teknike dhe të tjera në mënyrë të pavarur nga kompania amë.

Rregulla të hollësishme për pavarësinë e ITO mbulojnë rregullave lidhur me pronë, pajisje, staf dhe identitet; të drejta efektive të vendimmarrjes; pavarësia e menaxhimit; organ mbikëqyrës.

ITO duhet të jetë e organizuar në formën ligjore të kompanisë me përgjegjësi të kufizuar. ITO nuk duhet, në identitetin, komunikimin, brendimin dhe hapësirat e veta korporative, të krijojë konfuzion në lidhje me identitetin e veçantë të pjesëve të tjera të VIU. Degët e VIU që kryejnë funksione të prodhimit apo furnizimit nuk mund të kenë ndonjë aksionar të drejtpërdrejtë apo të tërthortë në ITO dhe anasjelltas. Në praktikë kjo do të thotë se dega e gjenerimit apo furnizimit dhe ITO mund të jenë pozicionuar nën një kompani të përbashkët amë, por nuk mund të jenë degë e drejtpërdrejtë ose e tërthortë e njëra-tjetrës. Të gjitha marrëdhëniet tregtare dhe financiare midis ITO-së dhe pjesëve të tjera të VIU duhet të jenë në përputhje me kushtet e tregut dhe duhet të bulohen tek autoriteti rregullator sipas

kërkesës ndërsa ato që janë shkaktuar nga një marrëveshje formale duhet të dorëzohen për miratim në NRA.

Direktivat më tej kërkojnë nga ITO të jetë autonom ose që ITO të jetë pajisur me të gjitha burimet financiare, teknike, fizike dhe njerëzore të nevojshme për të përmbushur detyrimet e saja dhe për të kryer veprimtarinë e transmetimit të energjisë elektrike apo gazit. Për sa i përket financimit, rregulli i përgjithshëm është se "burimet e duhura financiare për projektet e ardhshme të investimit dhe/ose për zëvendësimin e pronave ekzistuese duhet të vihen në dispozicion të ITO-së nga pjesë të tjera të VIU në kohën e duhur." Këto burime duhet të miratohen nga organi mbikëqyrës dhe ITO duhet të informojë NRA-në për këto burime financiare.

Nëse ITO nuk zbaton një investim, CP duhet të sigurojë që NRA nevojitet ose të detyrojë ITO-n të ekzekutojë investimet në fjalë; të organizojë një procedurë tenderi të hapur për çdo investitorë për investimet në fjalë; ose të detyrojë ITO-n të pranojë rritje të kapitalit për të financuar investimet e nevojshme dhe të lejojë investitorët e pavarur të marrin pjesë në kapitalin. Në të vërtetë, nëpërmjet zbatimit të këtyre masave të CP-të kanë detyrim të sigurojnë që investimi në fjalë është bërë.

Direktivat gjithashtu vendosin edhe rregullat mbi pavarësinë e menaxhimit (personave përgjegjës për menaxhimin e lartë) të ITO-së. Varësisht nga forma e kompanisë dhe statutit të saj, mbulon anëtarët e menaxhmentit ekzekutiv të ITO - që zakonisht do të përfshijë Kryetarin, Drejtorin menaxhues dhe/ose Kryeshefin ekzekutiv - dhe/ose cilido anëtar i një bordi që ka fuqi vendimmarrëse përveç anëtarëve të Organit mbikëqyrës të ITO.

Një organ mbikëqyrës gjithashtu duhet të emërohet, i ngarkuar me ruajtjen e interesave financiare të kompanisë amë pa u përfshirë në biznesin e përditshëm. Do të përbëhet nga anëtarët e VIU, aktorë të palës së tretë dhe palë të tjera të interesuara.

Për më tepër, një Oficer i Pajtueshmërisë do të emërohet nga Organi mbikëqyrës, subjekt i miratimit nga NRA. Oficeri i Pajtueshmërisë është veçanërisht i ngarkuar të sigurojë respektimin e programit të pajtueshmërisë dhe ka një rol të përgjithshëm sa i përket garantimit se ITO është i pavarur në praktikë dhe nuk ndjek sjelljet diskriminuese. Oficeri i Pajtueshmërisë është subjekt i të njëjtave rregulla të pavarësisë si menaxhimi i ITO. Oficeri i Pajtueshmërisë mund të marrë pjesë në të gjitha mbledhjet e menaxhimit ose organeve administrative të TSO-së, si dhe ato të Organit mbikëqyrës dhe Asamblesë së përgjithshme dhe do të ketë qasje në të gjitha të dhënat përkatëse.

ITO është modeli që kërkon nivelin më të lartë të përfshirjes rregullatore përmes rregullimit të ngarkuar dhe monitorimit të përhershëm dhe në këtë aspekt në bisedë është quajtur si një "model makthi rregullator". Nëse zgjidhet përfundimisht për zbatim, do të sjellë detyra dhe kompetenca edhe më shteruese për NRA-në në procesin e certifikimit dhe veçanërisht në aplikimin e procedurave të monitorimit dhe inspektimit.

2.2.4 Praktikrat më të mira të BE-së dhe Rekomandime

Një numër i kompanive të mëdha të integruara në BE tashmë kanë zgjedhur OU edhe para TPEGM hyrë në fuqi. Në 2007 veç 13 SHA-a kishin shthurur në aspektin e pronësisë operatorët e transmetimit në sektorin e energjisë elektrike dhe 6 prej 21 SHA-ve përkatës kishin zgjedhur shthurje të pronësisë në sektorin e gazit.

Edhe pse përfitimet e ndiera SHA-të, të cilat ishin në një fazë të avancuar të liberalizimit të tregjeve të energjisë elektrike varen nga shumë faktorë të ndërlidhur, studimet e rasteve në disa shtete (Mbretëria e Bashkuar dhe vendet nordike në mesin e tyre), gjithashtu konfirmuan përfitimet nga OU:

- Së pari, rrit konkurrencën në veprimtaritë e prodhimit;
- Më tej, ka një efekt pozitiv mbi investimet në gjenerim dhe në infrastrukturën e rrjetit. Së fundmi, OU përmirëson rrjedhën e informacionit dhe parandalon rrjedhjet e informacionit midis operatorit të rrjetit dhe aktiviteteve konkurruese; dhe
- Si shtesë, ka edhe dëshmi ekonometrik për të mirat e OU - Niveli i lartë i shthurjes çon në çmime më të ulëta dhe sjell përfitime lidhur me stimuj për investime.

Kur bëhet fjalë për modelet e tjera, përveç OU, ISO dhe ITO pritet të përmirësojnë status quo-në, por këto do të kërkojnë rregullore më të hollësishme, urdhëruese dhe të kushtueshme dhe do të jenë më pak efektive në adresimin e pengesave për të investuar në rrjetet:

- Vendosija e një ISO e edhe më shumë një ITO, do të jetë proces që kërkon kohë dhe i kushtueshëm dhe mund të pritet që kostot apo rregullimi mund të jenë më të larta se në rastin e shthurjes së plotë;
- Më tej, kontratat që përcaktojnë përgjegjësitë dhe detyrimet në marrëdhëniet mes pronarit të rrjetit dhe ISO, ose ITO dhe pjesës tjetër të VIU, do të kenë nevojë për mbikëqyrje të ngushtë rregullatore. Në veçanti, rregullatorët do të duhet të jenë të përfshirë në vendimet e investimeve, miratimin e kontratave, si dhe në zgjidhjen e kontesteve në mes të dyve.

Prandaj, pritet që shumë kompani do të shohin se është në interesin e tyre të lëvizin nga modeli ISO/ITO në veçimin e plotë të pronësisë.

3 UDHËZIME PRAKTIKE PËR PËRMIRËSIMIN E MBIKËQYRJES PARLAMENTARE

Kompetencat e PN në sektorin e energjisë janë të bazuara në:

- Funkzioni i krijimit të politikave (realizuar nga rishikimi dhe miratimi i strategjive dhe planeve të veprimit të cilat janë të lidhura me zbatimin e acquis së BE-së);
- Funkzioni legjislativ (përgjegjësi kyçe në sektorin e energjisë në lidhje me transpozimin e acquis së BE duke miratuar ligjet përkatëse);
- Funkzioni i monitorimit (mbikëqyrja e qeverive dhe autoriteteve të tjera kombëtare, gjegjësisht rregullatorëve, në zbatimin e ligjeve dhe politikave); dhe
- Funkzioni i përfaqësimit (përfaqësimi i qytetarëve dhe mbrojtjen e të mirave publike ndër tjera krijimin e kushteve për veprimtaritë e Organizatave të Shoqërisë Civile - OSHC-ve dhe mediave).

Parlamentet gjithashtu kanë kompetenca të caktuara në procesin e përzgjedhjes së anëtarëve të organeve rregullatore dhe miratimet e planeve vjetore financiare të tyre; miratimi i raporteve vjetore të shërbimeve publike; ratifikimi i marrëveshjeve ndërkombëtare, marrëveshje dhe garancive të huave për financimin e projekteve të energjisë dhe rolin për të marrë pjesë në punët ndërkombëtare (p.sh. në lidhje me zhvillimin e qëndrueshëm, ndryshimet klimatike apo çështje të sigurisë energjetike).

3.1 Roli i parlamenteve në Rajon në mbikëqyrje dhe shqyrtim të politikës së tregjeve të energjisë

Në përgjithësi, PM e rajonit kanë rol të kufizuar në procesin e vendim strategjik të politikave të energjisë. Vendimet në lidhje me transpozimin e acquis të BE-së janë bërë nga EnC MC, në bazë të propozimeve të EcCS dhe pas diskutimeve në HLPG (i përbërë nga ekspertë, të cilët janë të emëruar nga qeveritë/ministritë nacionale). Roli i PN do të mund të bëhet më i rëndësishëm në fazën e zbatimit të acquis gjatë diskutimeve dhe miratimeve të ligjeve, strategjive dhe planeve të veprimit. Sipas përfundimit nga konferencën rajonale "Mbikëqyrja parlamentare e politikave të energjisë dhe investimeve të energjisë në Ballkanin Perëndimor" "Parlamentet kanë një rol të kufizuar ... në mbikëqyrjen e politikave të energjisë dhe ka nevojë për angazhim më të madh të parlamenteve të Ballkanit Perëndimor në këtë çështje."

Megjithatë roli i parlamenteve mund të jetë thelbësore në mbikëqyrjen e zbatimit të mirëfilltë të acquis të BE. Fokusi historik i EnC ishte lidhur me ri-konceptimin e qeverisjes së tregut të energjisë në pajtim me qasjen evropiane. Raportet e zbatimit e viteve të fundit kanë dokumentuar në detaje si shumica e CP kanë arritur të japin rezultate shpejt në transpozimin e SPEGM por nuk kanë arritur të zbatojnë në drejtim të krijimit të tregjeve të vërtetë të hapura. Një hendek i zgjeruar mes transpozimit dhe zbatimit me kalimin e viteve mund të jetë zonë e interesit parlamentar.

Mbikëqyrja e sektorit të energjisë, është përgjegjësi e organeve parlamentare të mëposhtme:

- Asamblesë Parlamentare; dhe
- Komisionet parlamentare të ngarkuar me punët e sektorit të energjisë.

Roli i mbikëqyrjes parlamentare është praktikuar kryesisht gjatë procedurave të miratimit të raporteve vjetore të ministrive përgjegjëse, organet rregullatore dhe shërbimet publike. Megjithatë, ky rol është përdorur rrallë për të shqyrtuar efikasitetin e institucioneve ekzekutive në zbatimin e reformave të tregut. Shpjegim i mundshëm për qëndrim të tillë të mund të qëndrojë në faktin se parlamentet nuk kanë qenë të përfshirë në përcaktimin e orientimeve strategjike të politikës (Parlamentet në Rajonin janë “bartës të politikave”) dhe prandaj nuk kanë pronësinë mbi proceset e zhvillimit të tregut. Kompleksiteti i lëndës së liberalizimit të tregut ndoshta e pengon një mbikëqyrje efikase parlamentare. Periodikisht anëtarë të parlamenteve (kryesisht nga partitë opozitare) e përdorin institutin e pyetjeve parlamentare dhe nismat për të pyetur tema në lidhje me reformën e tregjeve të energjisë.

Parlamentet rrallë kanë ushtruar rolin e tyre të përfaqësimit. Shumë OSHC me agjendë për funksionimin dhe zhvillimin e sektorit të energjisë janë aktive në Rajon. Disa prej tyre janë të mbështetur nga fondacione ndërkombëtare shumëpalëshe, dypalëshe dhe private. Fokusi i aktiviteteve të tyre është në qëndrueshmërinë, transparencën dhe demokratizimin e sektorit të energjisë. OSHC-të shpesh theksojnë problemet e korrupsionit në sektorin e energjisë. Herë pas here, komisionet parlamentare të ngarkuar me çështjet e energjisë organizojnë simpoziume dhe forume ku janë të ftuar përfaqësues të OSHC-ve për të marrë pjesë.

3.2 Praktika më e mirë e Parlamentit Evropian dhe Parlamenteve Kombëtare të BE-së

PN-të në rajon mund të forcojnë pozitën e tyre duke përdorur si model praktikat më të mira të PN e SHA të BE-së, si dhe i PE në pozicionimin strategjik të zhvillimit dhe zbatimin e politikave të energjisë vis-a-vis KE (si organ teknik) dhe Këshillit Evropian (si organ ekzekutiv).

PN-të në BE (gjegjësisht Bundestagut gjerman, Parlamenti i Mbretërisë së Bashkuar etj.) kanë rol të shquar si në përcaktimin e drejtimeve strategjike të politikës së energjisë (kryesisht përmes miratimit të ligjeve) dhe në monitorimin e zbatimit të strategjive të lidhura dhe planeve të veprimit. Mjetet e përdorura nga ana e PN të BE-së përfshijnë:

- Diskutimi si opsione të rendit të ditës në sesione të rregullt çështje që lidhen me politikat e energjisë (p.sh. kohët e fundit tema shumë aktuale e sigurimit të energjisë), me konkluzionet dhe rekomandimet;
- Organizimi i seancave publike me përgatitjen paraprake të përmbledhjeve të shkurtra dhe studime të politikave. Ky është një mekanizëm i fuqishëm sepse ajo përfshin pjesëmarrjen e ekspertëve, e OSHC-ve dhe përfaqësues të industrisë; dhe
- Organizimi ose pjesëmarrja në konferencat tematike që zakonisht mbulohen politikat nga nën-sektorët e energjisë (p.sh. zhvillimi i qëndrueshëm dhe ndryshimet klimatike, tarifat hyrëse të energjisë së ripërtëritshme, çështjet me tregjet e energjisë, efikasiteti i energjisë, etj.).

Veçanërisht e dobishme mund të jetë praktika e PE-së sepse ajo mund të përdoret si një model të synuar për t'u shkrirë në zhvillimin e bashkëpunimit të PN-ve në rajon me EnC. PE-ja ka arritur me sukses autoritet të përbashkët në çështjet e energjisë të lidhura me degët ekzekutive të BE-së. Prandaj PE-ja tani bashkë-vendos në të gjitha çështjet e mëdha në sektorin e energjisë. PE-ja ka arritur këtë rol, duke filluar nga autoriteti mbi çështjet e konkurrencës dhe duke plotësuar atë me përgjegjësi të politikave mjedisore dhe të huaja.

3.3 Propozimi i aktiviteteve me bazë rajonale për të përmirësuar mbikëqyrjen parlamentare

Tregjet individuale të energjisë në rajon nuk kanë ekonomi të shkallës nevojshme për të tërhequr investimet e nevojshme private. Prandaj qasja rajonale e sektorit të energjisë, mbi të gjitha, duke krijuar treg rajonal për energjitë e rrjetit (energji elektrike dhe gaz), është i vetmi opsion i arsyeshëm për të siguruar rindërtimin dhe zhvillimin e sektorëve të energjisë së rajonit.

3.3.1 Bashkëpunimi parlamentar - iniciativat ekzistuese rajonale

EnC njihet si kornizë kryesore për bashkëpunim rajonal në sektorin e energjisë. Mirëpo në rregullat e procedurave të EnC roli i PN është i papërfillshëm. Ai në mënyrë rigoroze është i përkushtuar transpozimin dhe zbatimin e acquis të BE-së në nivel shtetëror, në bazë të vendimeve të EnC MC.

Në rajonin e Ballkanit Perëndimor dhe / ose Evropën Juglindore (EJL) gjithashtu janë nisur iniciativa të tjera të shumta të bashkëpunimit parlamentar në fushën e energjisë.

Roli i Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal (RCC) në sektorin e energjisë është komplementare me procesin EnC dhe promovon tema dhe aktivitete që nuk janë të mbuluara në mënyrë të mjaftueshme nga EnC. Në bazë të iniciativës nga EnC-të, me qëllim për të krijuar lidhje më të forta me deputetët nga rajoni, Grupi i Miqve të EnC të përbërë nga deputetë nga PN-të është themeluar. Mbledhjet e Grupit janë organizuar në 2013 dhe 2014. Sekretariati RCC pasur bashkëpunim të ngushtë me EnC në përgatitjen e Planit të Veprimit Rajonal në lidhje me Dimensionin e Energjisë së Shtyllës për Rritje të Qëndrueshme të Strategjisë EJL 2020 [66]. Strategjia Energjetike e EnC është përbërëse e

* Shenja nuk është në kundërshtim me qëndrimin mbi statusin e shtetit dhe është në pajtim me Rezolutën 1244 e Këshillit për Siguri të KB dhe mendimin këshillimor të GJND mbi shpalljen e pavarësisë nga Kosova*.

Strategjisë EJL 2020, e cila përfshin aktivitetet më të rëndësishme komplementare dhe përpjekjet për të integruar sektorin e energjisë në kontekstin më të gjerë të rritjes ekonomike.

Procesi i Bashkëpunimit të Asambleve Parlamentare të EJL (SEECF PA) është themeluar në vitin 2014. Komisioni i parë i saj i përgjithshëm është për Ekonomi, Infrastrukturë dhe Energji. SEECF PA ende duhet të hartojë program të aktiviteteve për komisionet.

Disa nisma dhe programe, që përfshijnë komisionet parlamentare përgjegjëse për politikat energjetike, janë lansuar kohët e fundit me qëllim për të rritur rolin e PN në temat me bazë rajonale lidhur me energjinë. Ndër të tjerat, iniciativat / programet e mëposhtme kanë potencial për zhvillim të mëtejshëm:

- Takime koordinuese të Komisioneve për Punë të Jashtme/ Komisionet e Politikave të BH, Kroacisë, Maqedonisë, Malit të Zi, Serbisë dhe Sllovenisë (Shqipëria dhe Kosova * pritet të bashkohen me nismën së shpejti), gjatë së cilës sektori i energjisë është identifikuar si një fushë prioritare; dhe
- Rrjeti i Komisioneve Parlamentare (NPC), Fondacioni Westminster për Demokraci (DKM) ka mbështetur një projekt në periudhën e kaluar që fokusohet me aktivitetet e saj në çështjet e energjisë.

3.3.2 Statusi quo i mbikëqyrjes parlamentare mbi politikat e tregjeve të energjisë në Rajonin

Gjatë konferencës të organizuar në 2014 nga NPC dhe WFD janë formuluar konkluzionet e mëposhtme në lidhje me status quo të mbikëqyrjes parlamentare mbi tregjet e energjisë në rajon:

- Vonesat në zbatimin e ligjeve të energjisë që rrjedhin nga traktati i komunitetit të energjisë janë të dukshme dhe duhet një bashkëpunim i përbashkët me Sekretariatit e Komunitetit të Energjisë për monitorim të zbatimit”.

- “Parlamentet janë të inkurajuar të angazhojnë komunitetin akademik, afarist, investitorët dhe shoqërinë civile dhe aktorët tjerë jo-shtetëror në mbikëqyrjen e politikave të energjisë me anë të përfshirjes së tyre në punën e komisioneve relevante parlamentare;
- Rrjeti inkurajon parlamentet dhe komisionet parlamentare të zhvillojnë një kulturë të mbikëqyrjes me anë të seancave të rregullta vjetore për zbatimin e ligjeve që janë të miratuar si pjesë e obligimeve që dalin nga Traktati i Komunitetit të Energjisë, në bashkëpunim me autoritetet e rregullimit të vendeve përkatëse”.

Përveç kësaj, legjislaturat kombëtare kanë një rol vital në sigurimin e zbatimit transparent dhe demokratik të gjitha politikave, duke përfshirë energjinë. Prandaj, është e rëndësishme që parlamentet të udhëheqin përpjekjet në angazhimin për të luftuar korrupsionin dhe krimin e organizuar, madje edhe në nivelin më të lartë, për të ndërtuar institucione efektive dhe transparente qeverisëse, dhe vullnet politik për të nxitur një shoqëri civile vibrante pasi që këto janë elementet kryesore të nevojshme për përparimin në rrugën për në BE.

PN-të gjithashtu mund të përdorin mekanizmat e mëposhtme me bazë rajonale për të zbatuar rekomandimet e mësipërme:

- Organizimi i seancave publike me pjesëmarrjen e OSHC-ve (gjegjësisht konferencë rajonale me pjesëmarrjen e rrjetit të organizatave të shoqërisë civile “SEE Sustainable Energy Policies”). Këto aktivitete mund të modelohen sipas seminareve të organizuara nga PE, ku ishin të ftuar OSHC-të nga rajoni;
- Pjesëmarrje në forume rajonale të energjisë dhe konferenca; dhe
- Krijimi i rrjetit të ekspertëve të pavarur të bazuar rajonal i cili do të shërbejë si një qendër burimore për PN-të në çështjet lidhur me perspektivën rajonale të zbatimit të politikave të energjisë.

